

Siø endte som trædesten mellem Tåsinge og Langeland

Da søkortdirektør Jens Sørensen (1646-1723) sejlede forbi Siø i 1692 noterede han sig, at den var »i tvende par med en strøm imellem, der går krum og skiller øerne ad«. Om Skovøen, nærmest Tåsinge, skrev han »græs og skov og et hus derpå«, og om selve Sidø, som stavemåden var dengang, bemærkede

han, at den var »idel græsmark, derpå en køforpagter i et hus«.

Videnskabernes Selskabs kort fra 1783 bekræfter søkortdirektørens observationer, både hvad angår bebyggelserne og adskillelsen af de to øer.

Mere detaljeret er den beskrivelse, som Carl Dalgas leverede i 1837. Han har så mange fine detaljer med, at der næppe kan herske tvivl om, at han selv besøgte de to øer. Her er et sammendrag af hans beretning:

Størstedelen af Siø lå hen som »sylv«, hvilket betyder fugtigt område. Derfra stammer også det oprindelige navn Sidø, hvor »sid« betyder vådt eller fugtigt. Kun mod nord og nordvest var der spor af tidligere tiders dyrkning. I 1837 anvendtes øen til græsning med 140 køer af forpagteren fra Nedergård Gods. Der blev drevet »hollænderi«, som var datidens betegnelse for mejeridrift på større landbrug, hovedgårde og ladegårde.

Et »hollænderi« var en selvstændig enhed, normalt i form af bortforpagtning af gårdens mælkeproduktion til en »hollænder«, der for egen regning og risiko producerede og solgte

Midt på øen ligger mindestenen med navnet på forpagter I. Hansen, der bandt de to øer sammen med diger og dæmninger i 1861.

smør og ost. Udtrykket vandt indpas i 1500-tallet og afspejlede tidens opfattelse af Holland som et landbrugs-mæssigt foregangsland; det blev imidlertid hurtigt overvejende holstenere, der forestod hollænderier i det egentlige Danmark.

Jordboniteten på Siø beskrev Dalgas som »grus«, og øen var delt i to ved hjælp af en jordvold og et rækværk af stænger. Der blev afvekslende græsset nogle dage i hver af de to afdelinger. Øen havde også en bygning med mælkestue, smørkælder og hestekærne. Desuden holdt man 30 svin i en svinesti. Vand var ingen mangel-

I de hårde isvintre måtte mælken transporteres på hestetrukken slæde over havisen fra Siø til Rudkøbing som her i 1929. Foto: Rudkøbing Byhistoriske Arkiv.

Siø

Inddæmmet ø på 133 hektar mellem Rudkøbing og Tåsinge. Oprindeligt to øer, forbundet med dæmninger i 1861.

Landfast med Tåsinge ved den 558 meter lange lavbro over Siøsund i 1959 og med Langeland ved den 774 meter lange højbro i 1962.

To fuglerige holme ud for sydøstkysten blev inddæmmet og kultiveret efter 1962.

Ligger i Natura 2000-område nr. 127.

Kortene er fra 1783, 1888 og 1983.

Langelands Kommune.

Koordinater: 6091320, 607904.

Allerede fra 1600-tallet blev der holdt malkekvg på Siø, og i 1837 talte besætningen hele 140 dyr. Senere blev en stor del af øens jord brugt til frøproduktion, bl.a. af den meget udbredte »Siø-roen«, som gårdejer Peter Hansen Pedersen viser frem på billedet fra 1938. I 1959 måtte kvægbesætningen sættes ud på grund af tørke. Siden da har der kun været svineproduktion på øen. Foto: privateje.

vare, men det skete, at brønden ved huset løb tør, så der måtte hentes vand fra en nærliggende vanddam. Især om efteråret forekom der ofte oversvømmelser af den østlige og sydlige del af øen.

Dalgas omtaler et besynderligt fænomen. Overalt på øen fandtes polder (tuer), som skulle hidrøre fra »markmus«, der gæstede øen i store antal fra Strynø, seks kilometer længere mod syd. Uden tvivl har der været tale om vandrotter (altså mosegrise), som ind i mellem optræder som en plage på Strynø og andre sydfynske øer.

Det er velkendt blandt zoologer, at når grundvandstanden er høj, forsøger mosegrise at bygge reder over jorden enten som skud, eller af strå som en slags bæverhytter.

Skovø, der lå »omtrent 100 favne vesten for Siø« (188 meter), beskrives af Dalgas som højere og mere sandet. Her voksede nogle små egetræer, hvorimod der ikke fandtes den mindste busk på Siø. Tres ungvæg, nogle plage, en del gæs og 12-16 får græssede på Skovø, hvor også opsynsmanden boede, der holdt øje med dyrene på begge øer.

Inddæmningen

I 1861 forenedes de to øer ved hjælp af dæmninger, hvorefter en vindmotor blev rejst til udpumpning af vandet fra »Noret«, som var betegnelsen for det delvis vandfyldte, inddæmmede areal. Herefter påbegyndtes den kultivering, som omdannede øen til et effektivt planteavlsbrug.

Gårdejer Peter Hansen Pedersen opførte det nuværende stuehus i 1942, samtidig med at han stod for den store genopbygning af øens dæmninger. Det er gårdejer Pedersen selv (th.) med familien, der ses i haven foran stuehuset. Foto: privateje.

Landvindingsmandens initialer står hugget i en tinstung granitsten, der ligger i marken på Siø den dag i dag. »År 1861 Noret udtørret af I. Hansen« står der i den ru overflade. På daværende tidspunkt hed ejeren af Nedergaard Gods Henrik Valentin Kaas. Han drev godset i årene 1857-1865, så sandsynligheden taler for, at inddæmningen af de to øer blev foretaget på forpagterens initiativ, og at det er hans initialer, der står på stenen.

En vindmølle varetog udpumpningen af vand fra det inddæmmede areal i de første årtier. Senere blev der bygget et hus til en dieselmotor, men først i forbindelse med brobyggeriet og hovedvejen tværs over øen blev der i 1960 etableret en ny afvandingskanal med elektromotor og automatisk virkende pumpe.

Siø hørte under Nedergaard Gods på Nordlangeland helt frem til omkring 1906, hvor konsulent Andreas Christian Duborg (1879-1940) købte øen på vegne af et konsortium, der bl.a. omfattede godsejeren på Fårevjle. Duborg deltog i inddæmningen af Henninge Nor omkring 1910, og han var også aktiv som ejendomspekulant i det inddæmmede Ristinge Nor. I 1917 købte han Haugård på Langeland med tilhørende 186 hektar, hvorefter han kunne titulere sig som godsejer. Ved folketingsvalget i 1929

blev han valgt for Venstre i Faaborg-kredsen, som han repræsenterede til sin død 1940.

Siø blev dog atter solgt i 1922. Om det skyldtes økonomiske vanskeligheder efter de fem stormfloder i efterår/vinter 1921, foreligger der ikke noget om.

Køberen var et nyt langelandsk familiekonsortium, der bestod af tre landmænd samt købmanden i Humble, Peter Hansen Pedersen. De var alle beslægtet med hinanden på forskellig vis. Meningen var, at en af de tre landmænd, Christian Christensen, skulle drive Siø, men livet på den isolerede ø bekom hverken ham eller hans kone vel, så købmanden i Humble måtte overtage ejendommen for ikke at miste sine penge.

Peter Hansen Pedersen var handelsuddannet, så han måtte søge faglig bistand hos sin bror de første fem år, men derefter gik det rigtigt godt. I slutningen af 1920'erne indledte Pedersen et intensivt forædlingsarbejde med fodersukkerroer i samarbejde med Langelands Frøavls Kompagni, hvor han selv i en længere årrække var bestyrelsesformand. Arbejdet lykkedes over al måde, så op imod 80 procent af alle fodersukkerroer i Danmark var af sorten »Siø-roen« i slutningen af 1930'erne. Den gode indtjening gjorde det muligt at finansiere en fuldstændig ombygning af gården.

Det blev altså købmand Peter Hansen Pedersen, der lagde grunden til det effektive landbrug, som senere gik i arv til sønnen Hans Christian og dernæst videre til sønnesønnen Jørgen. Han er gårdejer på Siøgård i dag.

Kedsommelig ø

Mens godsejer Duborg stadig ejede Siø, kom der kunstnere på besøg. Forfatteren og maleren Achton Friis (1871-1939) stævnedes i 1921 ud i sejlbaaden »Rylen« på en fire år lang odysse til de danskes øer, og Siø var blandt de første mål.

Sammen med maleren Johannes Larsen fra Kerteminde gik Achton Friis i land på landingsbroen i øst for

Den statsstøttede renovering af dæmningerne fra 1942 var finansieret som et beskæftigelsesprojekt, hvor arbejdet udførtes af ledige med skovl og trillebør. Der var ganske mange mænd beskæftiget ved arbejdet, da der ikke måtte anvendes maskinkraft. Foto: privateje.

at beskrive øen og dens indbyggere.

Fra Friis' storværk »De Danskes Land« ved vi, at der i 1921 fandtes en »forhenværende forpagtergård, nu beboet af en bestyrer, samt på østenden seks arbejderhuse, som hører under gården«. Indbyggertallet angav forfatteren til 28 beboere.

Selve øen var Achton Friis ikke imponeret af. Han kaldte den ligefrem »kedsommelig«.

»Den er fuldkommen fladt agerland«, skrev han videre, »næsten overalt uden andre forhøjninger end dens få boliger, og

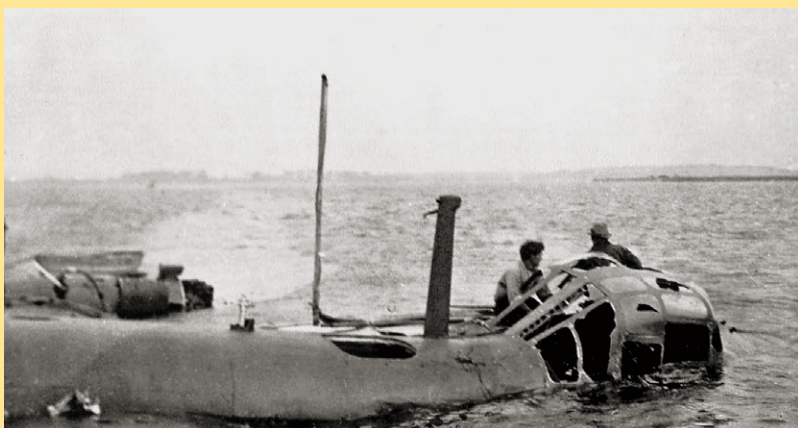
beskyttet mod oversvømmelse af lave diger. For indtil en god menneskealder siden var øen fuldstændig udyrket og lå hen i tuer og smårevl. Den var endnu dengang en storartet fugleø, hvor mange forskellige småvadere holdt til, især en mængde brushøns, grågåsene kom hyppigt til øen, og af og til besøgte den endogså aftrækkende svaner.«

Friis bemærkede dog, at øen husede mange lærker og »en usædvanlig mængde gule vipstjerter«, og på de to holme, Store og Lille Fugleø ud for sydkysten noterede han sig stormmåger og hættemåger, nogle terner,

Anløbsbroen på østenden af Siø var øens livline til omverdenen. Al im- og eksport af maskiner, hjælpemidler og afgrøder – også af levende svin – foregik med skib til og fra Rudkøbing helt frem til 1959, hvor broen mellem Tåsinge og Siø blev indviet. Tre år senere kom Langelandsbroen til, og så var det slut med de besværlige skibstransporter. For landbruget på øen var det en meget væsentlig meromkostning, der blev fjernet, da man ikke længere skulle sejle alt frem og tilbage. Foto: privateje.

Verdenskrigen kom til Siø fra luften

Stirling R910 styrtede ned på så lavt vand, at de lokale kunne ro ud til det og stjæle forskellige former for souvenirs. De to personer er på vej ind i cockpittet. Foto: fra bogen »En dråbe i havet«, 1994.

For en kort stund kom Anden Verdenskrig til Siø, da en engelsk bombemaskine Stirling R910 nødlandede 11. oktober 1942 syd for den vestlige spids af øen.

I buldermørke kl. 22.47 måtte RAF-piloten Francis W. Nesbitt Hill sætte den havarede maskine ned på lavt vand. Nødlandingen var så voldsom, at flyet blev kastet rundt og brækket i stykker. Flyets bombekaster blev dræbt ved den hårde landing, og flere af de øvrige seks besætningsmedlemmer blev lettere såret. Alle blev samlet op, men overgivet til tysk krigsfangenskab.

De følgende dage valfartede folk fra især Rudkøbing ud for at plyndre vraket for souvenirs. En landbrugsmedhjælper på Siøgård fik fat i nogle dunke og en håndpumpe,

hvorefter han pumpede flyverbenzin op fra vingetankene og solgte brændstoffet til taxavognmændene i Rudkøbing.

Selve vraket blev dog hentet af tyskerne og sendt med jernbanevogne til Tyskland for at blive omsmeltet til råvarer for den tyske krigsindustri.

To år senere kom der atter allieret besøg på Siø.

Bombeflyet Halifax HX 294 HD-A løb tør for brændstof over Sydfyn 29. januar 1944, hvorefter besætningen sprang ud i faldskærm en efter en. Mekanikeren og top-skytten landede på lavt vand ved Siø, hvor de begge blev hjulpet oppe på Siøgård med varme, mad og tørt tøj, indtil tyske soldater afhentede dem næste morgen.

rødben, strandskader og præstekra-ver. Inde midt på øen traf han på en »eneste ryle«, og i en dam ved bestyrergården var der et »utal« af grønne frøer.

Af pattedyr var den eneste bemærkelsesværdige iagttagelse en »sand vrimmel« af harer. Godsejer Duborg afholdt en årlig klapjagt, og angiveligt var der blevet nedlagt hele 120 harer året før. Det er rigtig mange på et 124 hektar stort agerland. Sammenligner man med landsgennemsnittet for hareudbytte på den tid, lå det på ca. 10 dyr pr. kvadratkilometer – altså 0,1 hare pr. hektar. Siø præsterede altså det tidobbelte af gennemsnittet.

Men denne »vrimmel« fik ende i slutningen af 1930'erne.

Peter Hansen Pedersen havde kastet sig over frugtavl, men da han måtte slås med harerne om de spæde træer, som gnaverne gerne guffede i sig som vinterfoder, blev der arrangeret en række intensive klapjagter med store net, hvorefter fangsten eksporteredes levende til resten af Danmark og så langt væk som Skotland. Det lykkedes at uddrydde hele bestanden. I dag er der ingen harer på Siø.

Millionhjælp til proprietæren

Da Peter Hansen Pedersen blev gård-ejer på Siø i 1922, var det et veludbygget minisamfund, han overtog ledelsen af.

De seks landarbejderhuse ved van-

det var fra perioden 1910-15, det lille fodermesterhus ved gården fra 1915, den lave garage og smedien fra omkring 1910 og den store gamle trælade fra 1911. Disse bygninger eksisterer stadig. Derudover var der en større stald midt på den nuværende gårdsplads og en åben møddingsplads samt det oprindelige stuehus fra 1861 med mejeri i kælderen.

Peter Hansen Pedersen byggede også selv. Nede i haven blev den gamle skole opført allerede i 1925, magasinbygning og karleværelser kom til i 1937, den oprindelige svinestald er fra 1938, og et helt nyt stuehus (det nuværende) blev opført i 1942. Endelig opførtes der en kostald i 1944. Den anvendes i dag som sostald.

I de første tyve år blev der slidt med at udbedre og forstærke de otte kilometer diger og dæmninger øen rundt. Alligevel var der gentagne gange bud efter familien på Siø, og efter nok en storm fra nordøst med unormalt højvande 25.-27. december 1941 besluttede proprietær Pedersen at bede det offentlige om hjælp.

Om det bød ham imod, ved vi ikke, men den ellers så selvhjulpne bonde var havnet i en alvorlig situation med akutte skader på diger og dæmninger, som krævede øjeblikkelig udbedring. Det forstod Statens Landvindingsudvalg til fulde, da proprietæren anmodede om økonomisk støtte efter landvindingsloven.

Udvalget hastebehandlede henve-delsen og vedtog at hjælpe, selvom denne beslutning ville betyde et markant brud på to af udvalgets faste principper.

En hel delegation af digekyndige mænd gik i land på Siø 22. april 1942 for at besigtige skaderne. På anløbsbroen modtog proprietær Pedersen selskabet, der bestod af landinspektør Harald Johannes Mackeprang (1887-1956) og stads- og havneingeniør Aage Johansen, begge fra Rudkøbing, samt to medlemmer af Statens Landvindingsudvalg og en repræsentant for Grundforbedringsudvalget for Svendborg Amtsrådskreds.

I november 1940 havde Rigsdagen i politisk enighed hastevtaget

landvindingsloven, der skulle skabe beskæftigelseprojekter for at imødegå en forventet arbejdsløshed samt øge produktionen af korn og foderstoffer. Det var den lovgivning, proprietær Pedersen søgte hjælp fra. Efter loven kunne Landbrugsministeriet tilbyde statsstøtte på helt op til 66 procent af alle udgifter ved landvindingsprojekter, men det krævede landvindingsudvalgets godkendelse.

To af udvalgets faste principper var dog, at man aldrig gav støtte med tilbagevirkende kraft, og at man heller ikke godkendte reparations- eller vedligeholdelsesarbejder. Kun reel indvinding af ny landbrugsjord kunne komme i betragtning til statsstøtten.

Begge principper blev sat på prøve, da den lille delegation havde været rundt på øen.

Værst stod det til ved den østlige del af kysten mod nord. Julestormen havde angrebet diget hårdt, og flere steder var bølgerne skyllet ind over digekronen. Her havde proprietær Pedersen selv gennem nogen tid arbejdet med at anlægge et såkaldt »glacis« eller stenbelægning mod havet, men både dige og glacis var ødelagt flere steder. Det var dog ikke kun det voldsomme vejr, der var skyld i skadernes omfang. Proprietær Pedersen havde også lod og del i ansvaret.

Belægningen bestod af en tynd skal af stenflækker lagt ud i cement på digeskråningen, men fagfolkene påpegede, at belægningen var »uheldigt udformet«, fordi den let kunne revne, så havvandet kunne trænge ind og erodere. Belægningen var ikke ført højt nok op, og da den heller ikke lå på ral, var der risiko for, at bølgerne kunne slå op over glaciset og vaske fyldjorden ud og nedbryde diget.

Længere ude mod vest var diget også hårdt angrebet, selvom proprietær Pedersen her havde opført et glacis af kløvede sten i et cementlag med en tykkelse på 15-20 centimeter. Også her var der risiko for overskylning. Endelig var den nordre dæmning ud til Skovø beskadiget, fordi fyldjorden var vasket ud flere steder under stenene, så glaciset var sunket sammen.

Proprietær Pedersen var allerede

For egen regning støbte Hans Chr. Pedersen i 1954 omkring 5000 armerede cementplader, der blev kørt op til nordstranden og anbragt i lige, lodrette rækker ud i havet som høfder. Eksperimentet gik ud på at øge dannelsen af forland. Det lykkedes, som det fremgår af forfatterens farvebillede fra 2011. Fotos: privateje (sorthvide), forfatteren (farve).

gået i gang med at udbedre de værste skader, og landvindingsudvalgets repræsentanter opfordrede ham kraftigt til at fortsætte arbejdet, så det kunne afsluttes inden efterårets komme. Mod sine principper lovede udvalget at forsøge at få de allerede afholdte udgifter dækket ind under en eventuel landvindingsbevilling.

Man aftalte, at proprietæren skulle lade udarbejde et forslag til udbedring af alle skaderne, og man stillede ham i udsigt, at han nok ville kunne påregne

fuld statsstøtte, »idet arbejdet ikke kunne betragtes som et reparations- eller vedligeholdelsesarbejde, men som et arbejde til sikring af diget og derved til beskyttelse af betydelige arealer af værdifuld jord.«

Denne velvillige tolkning kom til at betyde meget i kontante kroner for proprietær Pedersen. Selvom hans eget bidrag løb op i 1,2 mio. kr. i nutidsværdi, så betalte staten alligevel broderparten på 1,7 mio. kr., da den færdige regning kunne opgøres i 1949.

Ekstra støtte efter stormflod

Allerede i oktober 1942 forelå der et projektforslag, som Statens Landvindingsudvalg straks indstillede til gennemførelse. Overslagssummen var på 100.000 kr. (2,1 mio. kr. i 2012-værdi), som skulle betales med 60 procent af staten og 40 procent af proprietæren.

I virkeligheden var der tale om noget nær en blankocheck, fordi udvalget accepterede, at »projektets gennemførelse – for at undgå gennembrud af diget ved den kommende vinters storme – med Statens Landvindingsudvalgs samtykke allerede er påbegyndt«. Uanset hvad det færdige arbejde ville komme til at koste, havde udvalget i princippet sagt ja til at betale regningen. Sådan kom det også til at gå.

Arbejdet skulle gennemføres af stads- og havneingeniør Johansen fra Rudkøbing i samarbejde med landinspektør Mackeprang, der fungerede som statens tilsynsførende ved landvindingsarbejder. Den daglige ledelse overdrog man dog til proprietæren selv. Set i en historisk sammenhæng var denne rollebesætning usædvanlig. Af samtlige ca. 1750 projekter, der blev gennemført med økonomisk støtte efter landvindingsloven i årene 1940 til 1970, tilfaldt blot 15 procent landinspektører og amtsvandinspektører, mens private ingeniører stod for 10 procent. De de resterende 75 procent tilfaldt Hedeselskabet.

I efteråret 1945 var arbejdet med at beskytte de 124 hektar, som Siø dengang bestod af, ved at være færdigt, da en voldsom stormflod 9. november gennembrød dæmningerne og skabte

Økonomien i landbruget på Siø blev »reddet« af de faste forbindelser til henholdsvis Tåsinge (1959) og Langeland (1962), der overflødiggjorde den besværlige og kostbare søtransport. Til gengæld var det slut med fred og ro på øen. Allerede i 1963 passerede 670.000 køretøjer Langelandsbroen. Billedet viser Rudkøbing i forgrunden med Langelandsbroen til Siø og lavbroen over til Tåsinge helt ude mod vest. Til højre for højbroen ses anløbsbroen fra færgetiden, og til venstre ses de indæmmede fugleøer som en markant pukkel på kystlinjen. Foto: Tanja Schrøder & Gitte Nyhus Lundorff, 17. juni 2011.

stor ravage på byggepladsen. Her er en beskrivelse fra stadsingeniør Aage Johansens indberetning, som Statens Landvindingsudvalg fremsendte til Landbrugsministeriet godt to uger efter stormfloden:

»De indtrufne skader har særlig ramt digestrækninger, der enten ikke var påregnet inddraget i landvindings-sagen, eller som endnu ikke var blevet underkastet forstærkningsarbejde, men der er også sket nogle skader forskellige steder, hvor glacisarbejdet var blevet udført, dog uden at der disse steder er sket brud på diget. For at hindre, at der ved fremtidige højvande straks sker oversvømmelse, er der påbegyndt opførelse af en ny digestrækning bag den gamle på det sted, hvor der er sket fuldkomment brud, og arbejdet betragtes foreløbig som en del af landvindingsarbejdet.«

Og så kom konklusionen: der var brug for flere penge.

Den tyggede man på i Landbrugs-

ministeriet i trekvart år, mens man – forgæves – forsøgte at overtale Stormflodsskadeudvalget til at give et bidrag. I august 1946 måtte ministeriet bide i det sure æble og forøge udgiftsrammen med 50 procent til 150.000 kr.

Regnskabet blev afsluttet pr. 1. april 1949, og arbejdet endte efter nok en

mindre overskridelse med at koste 152.226 kr. (2,9 mio. kr. i 2012-værdi). Heraf betalte staten de 60 procent eller 91.336 kr. (1,7 mio. kr. i 2012-værdi).

1945-stormfloden havde oversvømmet mere end 55 hektar med saltvand, og følgerne måtte proprietær Peder-sen kæmpe med i årevis.

De gamle landarbejderboliger på østsiden er mere end 100 år gamle. I dag benyttes de som helårsboliger for almindelige familier.

Det store projekt for øhavet

Trods den milliondyre forstærkning af øens otte kilometer diger og dæmninger gik der ikke mange år, før havet atter truede livet på den lille ø. I 1954 steg vandstanden igen til højder, hvor bølgerne løb ind over digerne mod nord.

For egen regning støbte proprietær Pedersen omkring 5000 armerede cementplader, der blev kørt op til stranden og anbragt i lige, lodrette rækker ud i havet som høfder. Formålet var at genetablere en passende forstrand, hvor havet fremover kunne løbe kræfterne af sig, inden bølgerne nåede op til digerne.

Eksperimentet lykkedes, men da de faste forbindelser til henholdsvis Tåsinge og Langeland blev etableret få år senere, ændredes strømforholdene angiveligt så meget, at der også kom pres på dæmninger og diger mod syd.

Planerne om at gøre Langeland landfast med Fyn var opstået allerede i begyndelsen af 1930'erne. Projektet krævede dog betydelige investeringer, da der skulle bygges hele tre broer: Dels en bro mellem Svendborg og Tåsinge, dels en bro fra Tåsinge til Siø, og endelig Langelandsbroen fra Siø til Langeland. Planerne mandede i 1938 ud i et forslag til Langelandsbroen som en buebro, udarbejdet af professor Anker Engelund, der har tegnet adskillige af Danmarks broer.

Men så kom den tyske besættelse. Den skabte en helt ny dagsorden, og

Siø blev skåret over på langs af den nye hovedvej i 1962, men den fik ingen betydning for dyreholdet. Allerede i 1959 var køerne blevet sat ud på grund af tørke og mangel på grundvand. Markerne blev derefter drevet med produktion af korn, græsfrø og havefrø i alle afskygninger. Først i 1978 kom der atter dyr på øen, da Jørgen Pedersen og hans far begyndte at producere svin. I dag er landbruget koncentreret omkring svineproduktionen.

af hensyn til risiko for arbejdsløshed og forsyningsikkerheden med fødevarer blev landvindingsloven vedtaget for at skabe beskæftigelse og skaffe mere landbrugsjord. Loven gjorde det fordelagtigt at inddæmme og afvande selv de dårligste og dyreste vandarealer, fordi staten betalte broderparten.

Landboorganisationerne på Langeland og Ærø blæste derefter til kamp for en inddæmning af hele det fynske øhav!

Fra de interne mødereferater i Statens Landvindingsudvalg ved vi dog, at fagfolkene slog syv kors for sig ved

udsigten til at skulle skaffe finansiering til det gigantiske projekt. Politisk var det dog en meget vanskelig sag at afvise, da arbejdsløsheden på Langeland var høj. Udsigten til at kunne beskæftige 1300 mand i fem år, hvilket var lig med to millioner arbejdsdage, udgjorde et stort plus i projektets favør.

I 1942 havde ingeniør Ulrik Pedersen, der stod bag den store Kalvebod Inddæmning på Amager, indsendt en ansøgning til Statens Landvindingsudvalg om støtte til at bygge dæmninger fra Tåsinge over Siø til Langeland,

I mere end en forstand har vand altid været et problem på Siø, dels har proprietærfamilien siden 1921 brugt utrolig megen energi på at holde havvandet ude fra de inddæmmede arealer, dels har man brugt energi på at skaffe sig ferskvand. Der findes ikke grundvand på øen, så frem til 1994, hvor der blev etableret en vandledning fra fastlandet, måtte vandet til bl.a. øens svineproduktion hentes i en tankvogn. De lavestliggende arealer, bl.a. Noret mellem de to oprindelige øer, har også sat sig, så der hurtigt opstår våde pletter i marken.

De tre generationer, der opbyggede landbruget på Siø, er fra venstre Peter Hansen Pedersen (1886-1965), der boede på Siøgård i årene 1922-1965. I midten sønnen Hans Christian Pedersen (1925-1986), der boede hele livet på Siøgård, som han drev fra 1948 til 1986. Sønnesønnen Jørgen Pedersen (født 1955) har drevet Siøgård siden 1978. Fotos: privateje.

fra Langeland til Ærø og fra Ærø over en række småøer og tilbage til Tåsinge. Det inddæmmede havområde ville kunne give 15.000 hektar ny landbrugsjord. Budgetoverslaget lød på 55 mio. kr. (1,2 mia. kr. i 2012-værdi), men landvindingsudvalget fandt det mere realistisk at regne med 100 mio. kr. (2,1 mia. kr. i 2012-værdi).

Lige fra første færd betragtede Statens Landvindingsudvalg projektet som »i allerhøjeste grad tvivlsomt«, som formanden udtrykte det. Imidlertid pressede stærke lokalpolitiske kræfter på. De lokale landboforeninger, fagforbund, erhvervsråd og handelsstandsforeninger krævede projektet gennemført. Dem ville man nødig skuffe eller sige nej til.

»Som sagen er agiteret op, er jeg ikke sikker på, at det er taktisk klogt at afvise sagen«, fastslog et udvalgsmedlem. Men hvad skulle man svare?

I princippet godkendte landvindingsudvalget ansøgningen, men projektet måtte desværre afvises. Det skete med henvisning til de meget stærke protester fra Danmarks Naturfredningsforenings faglige udvalg. Sådan kom det til at hedde officielt.

Mødereferaterne fra landvindingsudvalgets behandling af sagen afslører en helt anden virkelighed.

Udvalget fandt det udelukket, at sådan et projekt skulle gennemføres efter landvindingsloven. Det var alt for stort, teknisk kompliceret og for

dyrt. Sagen burde gennem en grundig kommissionsbehandling, før der kunne blive tale om at gå videre. Og skulle projektet endelig blive til noget, så burde det gennemføres efter en særlig anlægslov, understregede udvalget.

Men sige åbent nej, det ville man ikke. Man brugte naturfredningsforeningens varslede protest som undskyldning over for de lokale ildsjæle. Så kunne de jo udøse al deres vrede over naturens venner. I et svar til naturfredningsforeningen foregav man også, at det var foreningens indsigelse, der havde fået udvalget til at sige nej. Så kunne naturvennerne for en gangs skyld få lov at føle, at de havde vundet en sejr.

Helt afvisende var folkene i landvindingsudvalget dog alligevel ikke overfor tanken om at inddæmme det sydfynske øhav. Både i 1953 og igen i 1976 optrådte Ulrik Pedersens projekt som en af mulighederne for landvinding på søterritoriet i de masterplaner, som Hedeselskabet fremlagde.

Trafikminister Gunnar Larsen havde beæret Langeland med et besøg i maj 1942, og det var tydeligt, at højbroen havde hans bevågenhed, selv om han ikke var ganske afvisende over for det store inddæmningsprojekt. Langelands Folkeblad fastslog dagen efter besøget, at »nu er det kun et spørgsmål om tid, før broen kommer!« Og det fik avisen jo ret i. Men at det skulle vare 20

år, var der nok ingen, der havde troet.

Landvinding ved Siø

Efter indvielsen af Langelandsbroen i 1962 gennemførte proprietær Pedersen for egen regning et regulært inddæmningsprojekt for 10 hektar ud for sydkysten af Siø. Her blev der anlagt dæmninger ud til Store og Lille Fugleø på henholdsvis 2,5 og 0,1 hektar, hvorefter den inddæmmede havbund blev tørlagt.

Om drivkraften bag dette lille inddæmningsprojekt forklarede hans hustru Esther Pedersen i et avisinterview i 1990, at hendes mand »ønskede kompensation for den jord, som blev brugt til veje. Det irriterede ham nemlig, at han ikke fik så mange penge for jorden, som han mente sig berettiget til. Han havde nogle voldsomme bataljer med amtsvejinspektør Grimstrup, som mente, at det også burde spille ind på afregningen, at øen jo sparede udgifterne til egen båd og skipper, og at man i øvrigt ville få utrolig glæde af broerne«.

Det var ikke sådan, at proprietæren helst ville have været de faste forbindelser foruden, trods støjgenerne fra hovedlandevejen og tabet af nogle hektar dyrkningsjord. Pedersen var meget bevidst om, at landbruget på Siø ville have udviklet sig urentabelt, hvis ikke broforbindelserne var kommet. Den nemme adgang til fastlandet gjorde det bl.a. muligt at øge indtjeningen ved at arbejde som maskinsta-

Inddæmningen af Store og Lille Fugleø efter 1962 har ikke vist sig at være langtidsholdbar, hvad angår dyrkningssikkerheden. I dag har inddæmningen nærmest karakter af vådområde, og der yngler stadig en del måger og terner, vadefugle, gæs og ænder på dæmningen og de våde marker.

tion for andre landmænd på Langeland og Tåsinge.

Siøgård havde måttet afgive seks hektar jord til den nye landevej på langs af øen, og efter Pedersens opfattelse til en symbolsk erstatning på 19.000 kr. (242.200 kr. i 2012-værdi). Inddæmningen af de to fugleøer kom dog til at koste betydelige summer i både arbejdstid, materialer og maskinkørsel.

Allerede i 1967 skete der et dæmningsbrud med oversvømmelse af det

nyindvundne land, og igen i januar 1976 var der dæmningsbrud med betydelige oversvømmelser på den sydlige del af øen. Herefter måtte der gennemføres en kraftig forstærkning af dæmningen, som reelt blev genopbygget over 500 meter. Marksten, murbrokker og andet fyld blev hentet i læssevis fra både Tåsinge og Langeland, og vejvæsenet bidrog med flere hundrede stykker kasseret autoværn som en solid front mod havet.

Trods en kæmpe indsats gennem

årene kan familien på Siøgård aldrig føle sig helt sikker, når det blæser op. Den seneste store oversvømmelse indtraf natten mellem 3. og 4. november 1995, hvor dæmningen på sydvestsiden brød sammen to steder. Knap en tredjedel af øen blev sat under vand, og flere steder skyllede der større mængder sand ind over markerne. En mindre oversvømmelse fandt sted 1.-2. november 2006, dog uden dæmningsbrud.

Fra venstre ses rede af grågås, ederfugl og sølvmåge – tre karakteristiske ynglefugle på det inddæmmede areal, som tidligere udgjorde de to fugleøer syd for Siø. Rederne ligger gemt i den høje urtevegetation på og omkring selve dæmningen.

Den sorthovede måge er stadig yderst sjælden i Danmark, hvor den ynglede første gang i 1970. Langt den største bestand findes langs Sortehavets kyster, hvorfra den har spredt sig op gennem Europa. Siden 1998 har den været fast ynglefugl herhjemme, og i dag tæller bestanden formentlig 20 par. På Siø sås den første gang i 1999, og bortset fra 2004 har øen hvert år haft et ynglepar. Den sjældne måge yngler udelukkende i kolonier af hætte- eller stormmåger, da de yder den nødvendige beskyttelse mod rovdyr som for eksempel ræve og mink.

Stadig natur på øen

Takket være botanikeren Erik Wessberg er floraen på Siø velbeskrevet. I årene 1990-1993 besøgte han øen fem gange med det formål at undersøge plantelivet, og han fandt hele 283 arter. I et lille hefte fra 1993 har han givet denne beskrivelse af øens natur:

»Det siger sig selv, at det er småt med 'rigtig' natur på Siø. De ord, Achton Friis nedfældede efter sit besøg for godt 70 år siden, er stadig gældende. Der er dog trods alt lyspunkter. Langs det meste af kysten findes strandoverdrev og/eller strandeng, nogle få steder rørsump. Desuden er der en mindre plantning ved nordsiden, nogle små vandhuller, især på de opdyrkede marker, et par afvandingsgrøfter, et vandlidende område, hvor Store og Lille Fugleø engang lå og de lange diger; men alle nævnte områder er arealmæssigt beskedne, det er dog primært her og i vejkanterne, vejrabatterne, grøfterne og på grøftekanterne langs den meget trafikerede hovedlandevej A9, at de fleste af de 283 plantearter er fundet«.

Også fuglelivet er ændret efter inddæmningen af de to fugleøer i begyndelsen af 1960'erne, men til trods for »integrationen« af de to holme holder mågefuglene hårdnakket fast

ved deres gamle kolonier. Flere arter har sågar været i markant fremgang de sidste årtier.

Sølvmågen ynglede med 33 par i 1994, men toppede i 2005 med 482 par. Ederfuglen ynglede tilsyneladende slet ikke i 1994, hvorimod der blev optalt 159 reder med de olivengrønne æg i 2006. Grågåsene er nyindvandret, og antallet er skudt i vejret fra to par i 1994 til 71 par i 2007.

En stor koloni af de sjældne splitterter er derimod forsvundet efter et dramatisk fald fra 215 par i 2009 til blot et enkelt par i 2012. Der er helt sikkert en sammenhæng med hætttemågekoloniens sammenbrud fra 3650 par i 2001 til blot 21 par i 2012, da splitterten er afhængig af hætttemågernes tilstedeværelse. Forekomsten af rotter og ræv nævnes også som årsager til begge arters tilbagegang.

Fuglelivets generelle vilkår kan ligeledes have været påvirket af de vindmøller, der blev opstillet i 1980'erne i sydøsthjørnet ved de inddæmmede fugleøer. De tre første møller blev rejst i årene 1982-84 som andelsejede vindmøller. Der var tale om en slags pionermøller, som i flere år producerede mest el i lokalområdet. Den

fjerde mølle blev sat op i 1994, også som andelsmølle.

Alle møller blev nedtaget i midten af 2000-tallet, som reaktion på ændrede regler for møllerejsning. Andelshaverne havde forgæves forsøgt at få lov til at rejse én stor mølle som erstatning for de fire gamle, men da Siø var blevet inkluderet i Natura 2000-området nr. 127, afvistes ansøgningen.

Indtil sommeren 2013 har sydøsthjørnet derefter henligget i udyrket tilstand efter aftale med naturmyndighederne, men der foreligger nu en aftale om et grydeklart projekt for at sætte arealet under vand af hensyn til de sjældne splitterter. Det eneste, der mangler er et tilsagn om den endelige finansiering fra staten.

KILDER

Andersen, Bent et al.: En dråbe i havet. Langeland under 2. Verdenskrig. Rudkøbing byhistoriske Arkiv 1994.

Dalgas, Carl F.I.: Svendborg Amt. Bidrag til Kundskab om de danske Provindsers nærværende Tilstand i økonomisk Henseende. Niende Stykke. Foranstillet, efter Kgl. Befaling ved Landhuusholdingselskabet. 1837.

Darre, M.J.: Sognebeskrivelser og Fortegnelse over de Skyldkredse og Herreder, hvortil de enkelte Sogne i Svendborg Amt hører. D. Bruun: Danmark-Land og Fol IV: 225-259. 1922.

Forfatterens besøg på lokaliteten, 14. Maj 2006 og 15. og 17. april 2011 (fotos).

Friis, Achton: De Danskes Øer I: 76-79, København 1962.

Goldschmidt, Ole: Siø. Ynglefugle 1994-2012. Upubliceret opgørelse.

Hansen, Kjeld: Det tabte land. Gads Forlag 2008.

Knudsen, Johannes: Søkortdirektør Jens Sørensen: den danske hydrografis fader: 1646-1723; et bidrag til det danske søkortvæsens historie, Kgl. Danske Søkort-Arkiv, 1918.

Knudsen, J. (udg.): Af Søkortdirektør Jens Sørensens Papirer, udgivet af Marineministeriets Foranstaltning af Det Kongelige Danske Søkort-Arkiv, 1921.

Nielsen, Jan Broch (red.): Langelandsbroen – 50 år i trafikens tjeneste. Vejdirektoratet, 2012. <http://www.e-pages.dk/langelandkommune/18/6>

Statens Landvindingsudvalg, j.nr. 344. Rigsarkivet.

Wessberg, Erik: Siø mellem Tåsinge og Langeland. Ø-flora nr. 53. Randers 1993. <http://dbfadm.112c.dk/oefflora/53%20sioe.pdf>

Fuglelivet i dag

Med tilladelse fra Dansk Ornitologisk Forening bringes her et uddrag af DOF-basen, der rummer et meget stort antal fugleobservationer fra alle betydningsfulde fuglelokaliteter i landet. Ønskes der en detaljeret og aktuel status for fuglelivet på Siø, så brug dette link: www.dofbasen.dk

Herunder ses en oversigt over de 137 fuglearter, som er registreret fra Siø, pr. 7. april 2012. I parentes ses antallet af observationer og individer i alt.

Lille Lappedykker	(2/4)	Stor Skallesluger	(20/1076)	Storspove	(87/862)	Gærdesmutte	(11/17)
Toppet Lappedykker	(3/150)	Hvepsevåge	(2/6)	Sortklire	(2/6)	Jernspurv	(1/1)
Gråstrubet Lappedykker	(1/1)	Sort Glente	(2/2)	Rødben	(44/285)	Rødhals	(1/1)
Skarv	(38/409)	Rød Glente	(1/1)	Hvidklire	(8/26)	Bynkefugl	(3/4)
Sølvhejre	(1/2)	Havørn	(11/13)	Tinksmed	(2/4)	Sortstrubet Bynkefugl	(1/1)
Fiskehejre	(42/245)	Rørhøg	(49/76)	Mudderklire	(8/30)	Stenpikker	(6/12)
Skestork	(1/1)	Blå Kærhøg	(4/4)	Sorthovedet Måge	(29/39)	Solsort	(14/42)
Knopsvane	(64/1755)	Hedehøg	(2/2)	Dværgmåge	(3/26)	Sjagger	(3/6)
Sangsvane	(98/2340)	Spurvehøg	(6/7)	Hættemåge	(100/116706)	Sangdrossel	(1/1)
Sædgås	(4/43)	Musvåge	(69/112)	Stormmåge	(69/26300)	Sivsanger	(1/1)
Kortnæbbet Gås	(17/44)	Fjeldvåge	(26/27)	Sildemåge	(13/24)	Gulbug	(3/3)
Blisgås	(57/895)	Fiskeørn	(3/3)	Sølvmåge	(73/13847)	Gærdesanger	(10/30)
Grågås	(331/76714)	Tårnfalk	(53/62)	Kaspisk Måge	(1/1)	Tornsanger	(14/76)
Indisk Gås	(3/3)	Dværgfalk	(3/3)	Svartbag	(40/138)	Havesanger	(1/1)
Snegås	(3/6)	Vandrefalk	(9/11)	Splitterne	(94/5543)	Munk	(3/3)
Canadagås	(12/268)	Agerhøne	(3/69)	Fjordterne	(2/30)	Gransanger	(4/5)
Bramgås	(101/13001)	Fasan	(7/15)	Havterne	(38/320)	Løvsanger	(1/2)
Knortegås	(151/26719)	Grønbenet Rørhøne	(16/64)	Sortterne	(1/1)	Blåmejse	(2/5)
Rødhalsed Gås	(13/13)	Blishøne	(25/5714)	Klippehue/Tamdue	(1/46)	Musvit	(8/15)
Gravand	(79/1818)	Strandskade	(107/1712)	Huldue	(3/4)	Husskade	(4/7)
Pibeand	(81/5284)	Klyde	(1/2)	Ringdue	(19/144)	Allike	(5/442)
Knarand	(50/259)	Stor Præstekrave	(10/59)	Gøg	(1/1)	Råge	(4/10)
Krikand	(37/506)	Pomeransfugl	(8/8)	Mosehornugle	(3/3)	Sortkrage	(26/46)
Gråand	(56/2382)	Hjejle	(297/156906)	Mursejler	(2/32)	Gråkrage	(39/284)
Spidsand	(18/54)	Strandhjejle	(3/117)	Sanglærke	(81/648)	Ravn	(2/2)
Atlingand	(5/10)	Vibe	(254/18808)	Digesvale	(3/10)	Stær	(119/56588)
Skeand	(57/585)	Islandsk Ryle	(2/4)	Landsvale	(12/645)	Rosenstær	(2/2)
Taffeland	(4/508)	Krumnæbbet Ryle	(1/2)	Bysvale	(6/184)	Gråspurv	(6/93)
Troldand	(5/20550)	Almindelig Ryle	(2/470)	Skovpiber	(1/1)	Bogfinke	(9/34)
Ederfugl	(31/4472)	Brushane	(4/5)	Engpiber	(14/280)	Grønirisk	(6/33)
Fløjlsand	(1/2)	Dobbeltbekkasin	(2/4)	Skærpiber	(1/1)	Stillits	(6/41)
Hvinand	(19/5121)	Stor Kobbersneppe	(5/27)	Gul Vipstjert	(33/185)	Tornirisk	(4/35)
Lille Skallesluger	(10/243)	Lille Kobbersneppe	(2/9)	Hvid Vipstjert	(38/256)	Bjergirisk	(4/181)
Toppet Skallesluger	(45/2140)	Småspove	(5/15)	Silkehale	(5/157)	Gulspurv	(5/110)
						Rørspurv	(9/13)

Herunder ses en oversigt over de 5 andre dyr (end fugle), som er registreret fra Siø, pr. 7. april 2012. I parentes ses antallet af observationer og individer i alt.

Hare	(6/26)	Spættet Sæl	(1/3)	Marsvin	(1/1)	Sæl sp.	(1/2)
Brun Rotte	(1/3)						

Plantelivet på Siø

TBU 34/47: Siø

Siø er næsten helt opdyrket. Større strandengsområder er begrænset til området omkring Store og Lille Fugleø.

Af floraen på Siøs strandenge kan nævnes strandkarse, strand-

malurt, strandasters, alm. rødlike, engelskgræs, blød hejre, alm. knopurt, storblomstret hønsetarm, lægekogleare, marehalm, rød svingel, gul snerre, skovhanekro, sandkryb, harrilgræs, strandvejbred, tætblomstret/lav hindebæger,

gul fladbælg, markkrageklo, sølvpotentil, femfingerurt, alm. og eng-rapgræs, dunet vejbred, slåen, rynket rose, sildig hundehund-rose (ssp. canina) og hvas randfrø. I små vandhuller og i loer ses svømmende vandaks, rank

dueurt, alm. ålegræs og alm. vandkrans.

Fra Siø kendes svampene *Volvariella speciosa* og *Cytidia flocculenta*.

Kilder: se Gravesen 1979.